

Op 23 februari jl. ontving ik van uw ministerie een verzoek om informatie te verschaffen over het besluit van de Kiesraad inzake de overeenkomst met Paragon omtrent de ontwikkeling van het Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen, waarmee uw ministerie de Tweede Kamer kan informeren. Hieronder treft u de gevraagde informatie aan:

Overeenkomst met Paragon

Op 13 mei 2022 is de Kiesraad – na en zorgvuldige en uitgebreide Europese aanbestedingsprocedure samen met uw ministerie - een overeenkomst aangegaan met Paragon Customer Communications (Paragon) om te komen tot de ontwikkeling van een nieuw Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (DHV). Een centraal systeem dat als nieuw digitale hulpmiddel op termijn het huidige (decentrale) digitale hulpmiddel (OSV2020) zou moeten vervangen. Paragon zou volgens overeenkomst het nieuwe digitale hulpmiddel moeten leveren op 1 maart 2023. Na het sluiten van de overeenkomst heeft Paragon, met goedkeuring van de Kiesraad, het optiedossier (onderdeel van de overeenkomst) gelicht. Dit optiedossier biedt de mogelijkheid om in plaats van één oplevering, drie (deel-)opleveringen te realiseren.

Paragon kan niet leveren op fatale datum 11 april 2023

Daarmee is onderdeel van de overeenkomst dat Paragon op 11 april 2023 (fatale datum) een eerste deeloplevering van het nieuwe DHV aan de Kiesraad conform optiedossier oplevert. Op 20 maart jl. heeft Paragon formeel te kennen gegeven dat Paragon deze oplevering niet op 11 april 2023 zal realiseren. Daarbij heeft Paragon aangegeven een eerste oplevering te kunnen realiseren op 26 mei 2023, zij het met een beperktere omvang dan is overeengekomen. Gezien dit feit acht de Kiesraad het niet realistisch dat vervolgoopleveringen wel tijdig en volledig worden geleverd. In het licht van het algemene beeld van de voortgang van de realisatie van het project moet de Kiesraad concluderen dat interne planningen door de leverancier niet worden gehaald, op te leveren documenten onvolledig en van onvoldoende kwaliteit zijn en planningen voor de volgende deelopleveringen nog niet door Paragon zijn gegeven. Hiermee heeft de Kiesraad niet langer het vertrouwen dat de totale oplevering van de software binnen de hiertoe gestelde termijnen, die lopen tot 13 september a.s. kan worden geleverd. Aan de kant van de Kiesraad is naar vermogen alles gedaan om de samenwerking met Paragon succesvol te laten verlopen.

Consequenties van het niet tijdig leveren

De levering van de software is gericht op een ingebruikname bij de Europees Parlementverkiezingen (juni 2024). De levering van de software binnen de hiertoe gestelde termijnen is dan ook van groot belang, aangezien na levering (en acceptatie) de uitrol van de nieuwe verkiezingssoftware aan gebruikers gaat

plaatsvinden. Hiervoor is voldoende tijd nodig om de gebruikers te instrueren, op te leiden en te laten wennen aan de nieuwe software. Met oog op een goede en betrouwbare ketensamenwerking acht de Kiesraad het onwenselijk dat deze periode onder druk komt te staan ten nadele van de gebruikers.

Kiesraad heeft besloten tot ontbinden en opzeggen overeenkomst

De Kiesraad is teleurgesteld over de afgelopen periode en de prestaties van Paragon. De lat voor de eisen die we stellen aan de verkiezingssoftware ligt vanzelfsprekend hoog. Gezien het bovengenoemde heeft de Kiesraad op 3 april jl. besloten om te overwegen de overeenkomst met Paragon te ontbinden en op te zeggen per 11 april 2023 als Paragon dan niet conform optiedossier tot een eerste oplevering komt en een passende nieuwe planning laat zien. Nu 11 april verstreken is zonder oplevering is de Kiesraad voornemens op 17 april tot ontbinding en opzegging over te gaan. Externe communicatie over het besluit wordt voorbereid en vindt naar verwachting spoedig na dit besluit plaats. De Kiesraad wil niet terecht komen in een situatie van vertraging en mogelijk oplopende kosten. Wij zullen in overleg treden met Paragon om de voorschotbetalingen á 6 miljoen euro die tot op heden zijn gedaan terug te vragen en tot een finale afrekening te komen.

Hoe verder

De komende periode evalueert de Kiesraad de aanbestedingsprocedure en de geleerde lessen uit het ontwikkelproces van het digitaal hulpmiddel. Hierin wordt samengewerkt met de collega's van uw ministerie. Daarnaast start de Kiesraad de komende periode – in goed overleg met uw ministerie, de VNG en NVVB - een ontwikkeltraject waarin de Kiesraad stapsgewijs toewerkt naar nieuwe verkiezingssoftware. Deze plannen worden momenteel uitgewerkt onder verantwoordelijkheid van de Kiesraad.

Gezien het belang van het beschikbaar hebben van ondersteunende verkiezingssoftware bij verkiezingen is de Kiesraad daarnaast voornemens om de huidige verkiezingssoftware (OSV 2020) bij Europese aanbesteding te continueren en actief te onderhouden en waar mogelijk te verbeteren, zorgvuldigheidshalve in ieder geval tot en met 2030. OSV2020 wordt sinds de Tweede Kamerverkiezingen 2021 gebruikt, actief onderhouden en voorafgaand aan iedere verkiezing worden de wettelijke eisen en de beveiliging van OSV2020 getoetst. De rapportages van deze toetsen worden altijd door de Kiesraad openbaar gemaakt. Ook voeren gemeenten na gebruik van OSV2020 steekproefsgewijs controles uit op de werking van OSV2020.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

From: "5.1.2.e"
Sent: Wed, 12 Apr 2023 21:53:18 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Subject: concept ambtsbericht 0.99
Attachments: 20230412 ambtsbericht versie 0.99.docx

Dag 5.1.2.e en 5.1.2.e

Zoals besproken in het overleg einde middag, bijgaand de 0.99 versie van het ambtsbericht. Wim en ik spraken vanavond nog even over het feit dat we 20 april bestuurlijk overleg hebben staan minister – Kiesraad. Daar staat DHV nu (nog) niet op de agenda, maar wellicht is het toch goed het punt nog mee te nemen, ook omdat we in die week tot mogelijke besluitvorming komen en daaropvolgende communicatie. Laten we het even bespreken met elkaar komende dagen.

Groeten, 5.1.2.e

5.1.2.e

.....
KIESRAAD

Bezoekadres: Zurichtoren, Muzenstraat 85, 2511 WB Den Haag

Postadres: Postbus 20011, 2500 EA Den Haag

.....
T 5.1.2.e / 5.1.2.e

E 5.1.2.e @kiesraad.nl

W www.kiesraad.nl

Op 23 februari jl. ontving ik van uw ministerie een verzoek om informatie te verschaffen over het besluit van de Kiesraad inzake de overeenkomst met Paragon omtrent de ontwikkeling van het Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen, waarmee uw ministerie de Tweede Kamer kan informeren. Hieronder treft u de gevraagde informatie aan:

Overeenkomst met Paragon

Op 13 mei 2022 is de Kiesraad – na en zorgvuldige en uitgebreide Europese aanbestedingsprocedure samen met uw ministerie - een overeenkomst aangegaan met Paragon Customer Communications (Paragon) om te komen tot de ontwikkeling van een nieuw Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (DHV). Een centraal systeem dat als nieuw digitale hulpmiddel op termijn het huidige (decentrale) digitale hulpmiddel (OSV2020) zou moeten vervangen. Paragon zou volgens overeenkomst het nieuwe digitale hulpmiddel moeten leveren op 1 maart 2023. Na het sluiten van de overeenkomst heeft Paragon, met goedkeuring van de Kiesraad, het optiedossier (onderdeel van de overeenkomst) gelicht. Dit optiedossier biedt de mogelijkheid om in plaats van één oplevering, drie (deel-)opleveringen te realiseren.

Paragon kan niet leveren op fatale datum 11 april 2023

Daarmee is onderdeel van de overeenkomst dat Paragon op 11 april 2023 (fatale datum) een eerste deeloplevering van het nieuwe DHV aan de Kiesraad conform optiedossier oplevert. Op 20 maart jl. heeft Paragon formeel te kennen gegeven dat Paragon deze oplevering niet op 11 april 2023 zal realiseren. Daarbij heeft Paragon aangegeven een eerste oplevering te kunnen realiseren op 26 mei 2023, zij het met een beperktere omvang dan is overeengekomen. De Kiesraad acht het niet realistisch dat de overige vervolgopleveringen wel tijdig en volledig worden geleverd en dat de overeengekomen einddatum van 13 september a.s. door Paragon zal worden gehaald. In het licht van het algemene beeld van de voortgang van de realisatie van het project moet de Kiesraad concluderen dat interne planningen door de leverancier niet worden gehaald, op te leveren documenten onvolledig en van onvoldoende kwaliteit zijn en planningen voor de volgende deelopleveringen nog niet door Paragon zijn gegeven. De Kiesraad heeft deze zorg aan Paragon geuit. Paragon heeft deze zorg evenwel niet kunnen wegnemen. Aan de kant van de Kiesraad is naar vermogen alles gedaan om de samenwerking met Paragon succesvol te laten verlopen.

Consequenties van het niet tijdig leveren

De levering van de software door Paragon is gericht op een ingebruikname bij de Europees Parlementsverkiezingen (juni 2024). De levering van de software binnen de hiertoe gestelde termijnen is dan ook van groot belang, aangezien na levering (en acceptatie) de uitrol van de nieuwe verkiezingssoftware aan gebruikers gaat

plaatsvinden. Hiervoor is voldoende tijd nodig om de gebruikers te instrueren, op te leiden en te laten wennen aan de nieuwe software. Met oog op een goede en betrouwbare ketensamenwerking acht de Kiesraad het onwenselijk dat deze periode onder druk komt te staan ten nadele van de gebruikers.

Kiesraad heeft besloten tot ontbinden en opzeggen overeenkomst

De Kiesraad is teleurgesteld over de afgelopen periode en de prestaties van Paragon. De lat voor de eisen die we stellen aan de verkiezingssoftware ligt vanzelfsprekend hoog. Gezien het bovengenoemde heeft de Kiesraad op 3 april jl. besloten om te overwegen de overeenkomst met Paragon te ontbinden en op te zeggen per 11 april 2023 als Paragon dan niet conform optiedossier tot een eerste oplevering komt en een passende nieuwe planning laat zien. Nu 11 april verstreken is zonder oplevering is de Kiesraad voornemens op 17 april tot ontbinding en opzegging over te gaan. Externe communicatie over het besluit wordt voorbereid en vindt naar verwachting spoedig na dit besluit plaats. De Kiesraad wil niet terecht komen in een situatie van vertraging en mogelijk oplopende kosten. De Kiesraad zal in overleg treden met Paragon over de terugbetaling van de voorschotbetalingen á 6 miljoen euro die tot op heden zijn gedaan om zo tot een finale afrekening te komen.

Hoe verder

De komende periode evalueert de Kiesraad de aanbestedingsprocedure en de geleerde lessen uit het ontwikkelproces van het digitaal hulpmiddel. Hierin wordt samengewerkt met de collega's van uw ministerie. Daarnaast start de Kiesraad de komende periode – in goed overleg met uw ministerie, de VNG en NVVB - een ontwikkeltraject waarin de Kiesraad stapsgewijs toewerkt naar nieuwe verkiezingssoftware. Deze plannen worden momenteel uitgewerkt onder verantwoordelijkheid van de Kiesraad.

Gezien het belang van het beschikbaar hebben van ondersteunende verkiezingssoftware bij verkiezingen is de Kiesraad daarnaast voornemens om de huidige verkiezingssoftware (OSV 2020) bij Europese aanbesteding te continueren en actief te onderhouden en waar mogelijk te verbeteren, zorgvuldigheidshalve in ieder geval tot en met 2030. OSV2020 wordt sinds de Tweede Kamerverkiezingen 2021 gebruikt, actief onderhouden en voorafgaand aan iedere verkiezing worden de wettelijke eisen en de beveiliging van OSV2020 getoetst. De rapportages van deze toetsen worden altijd door de Kiesraad openbaar gemaakt. Ook voeren gemeenten na gebruik van OSV2020 steekproefsgewijs controles uit op de werking van OSV2020.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

From: "5.1.2.e"
Sent: Thu, 13 Apr 2023 11:38:35 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@kiesraad.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Subject: RE: concept ambtsbericht 0.99

Laten we begin komende week een moment inplannen met 5.1.2.e en 5.1.2.e

---

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Verzonden: donderdag 13 april 2023 12:16
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Onderwerp: RE: concept ambtsbericht 0.99

Hoi 5.1.2.e
Moeten we het nog met elkaar bekijken ivm aankomend reces?
Groeten, 5.1.2.e

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Verzonden: donderdag 13 april 2023 09:43
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Onderwerp: RE: concept ambtsbericht 0.99

Hoi 5.1.2.e
Dank je wel, we nemen deze versie mee als bijlage bij de nota voor de minister. We zijn ook voorstander van het toevoegen van het DHV aan de agenda voor het bestuurlijk overleg van 20 april a.s.
Het lijkt ons goed om de externe communicatie op dat bestuurlijk overleg af te stemmen.

Groet, 5.1.2.e

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Verzonden: woensdag 12 april 2023 22:53
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Onderwerp: concept ambtsbericht 0.99

Dag 5.1.2.e en 5.1.2.e

Zoals besproken in het overleg einde middag, bijgaand de 0.99 versie van het ambtsbericht.
Wim en ik spraken vanavond nog even over het feit dat we 20 april bestuurlijk overleg hebben staan minister – Kiesraad. Daar staat DHV nu (nog) niet op de agenda, maar wellicht is het toch goed het punt nog mee te nemen, ook omdat we in die week tot mogelijke besluitvorming komen en daaropvolgende communicatie.
Laten we het even bespreken met elkaar komende dagen.

Groeten, 5.1.2.e

From: "5.1.2.e"
Sent: Fri, 14 Apr 2023 16:15:34 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Subject: RE: concept ambtsbericht 0.99

Hey 5.1.2.e get is niet nodig dat ik er steeds tussen zit. Maar dan deel ik het maandag. Eerst weekend :)

Groet, 5.1.2.e

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

Van: "5.1.2.e" <5.1.2.e@kiesraad.nl>

Verzonden: 14 apr. 2023 16:56

Aan: "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: RE: concept ambtsbericht 0.99

Hoi 5.1.2.e sorry, ik ging er van uit dat dit via jou zou lopen. Is dat oke?

Groeten, 5.1.2.e

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>

Verzonden: donderdag 13 april 2023 13:05

Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: RE: concept ambtsbericht 0.99

Hey 5.1.2.e gisteren was besproken dat dit ambtsbericht met de andere aanwezigen van het overleg met 5.1.2.e gedeeld kan worden. Doe jij dit of zal ik dat doen?

Groet, 5.1.2.e

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>

Verzonden: woensdag 12 april 2023 22:53

Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: concept ambtsbericht 0.99

Dag 5.1.2.e en 5.1.2.e

Zoals besproken in het overleg einde middag, bijgaand de 0.99 versie van het ambtsbericht.

Wim en ik spraken vanavond nog even over het feit dat we 20 april bestuurlijk overleg hebben staan minister – Kiesraad. Daar staat DHV nu (nog) niet op de agenda, maar wellicht is het toch goed het punt nog mee te nemen, ook omdat we in die week tot mogelijke besluitvorming komen en daaropvolgende communicatie.

Laten we het even bespreken met elkaar komende dagen.

Groeten, 5.1.2.e

5.1.2.e

KIESRAAD

Bezoekadres: Zurichtoren, Muzenstraat 85, 2511 WB Den Haag

Postadres: Postbus 20011, 2500 EA Den Haag

T 5.1.2.e / 5.1.2.e

E 5.1.2.e@kiesraad.nl

W www.kiesraad.nl

From: "5.1.2.e"
Sent: Sun, 16 Apr 2023 17:58:12 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>
Subject: RE: Voortgang Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (Kiesraad)

Hoi 5.1.2.e 5.1.2.e

Dank. Mag ik er nog op wijzen dat t misschien niet zo handig is als 5.1.2.e zijn gmail gebruikt?

5.1.2.e

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Datum: zondag 16 apr. 2023 11:30 AM
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>, 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>, 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>, 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>, 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>, 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Kopie: '5.1.2.e@gmail.com' <5.1.2.e@gmail.com>, 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Onderwerp: RE: Voortgang Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (Kiesraad)

Beste allen,

Afgelopen bijeenkomst over de voortgang van het DHV is afgesproken dat het ambtsbericht (versie .99) van de Kiesraad onder de aanwezigen zou worden gedeeld.
Met het definitieve ambtsbericht geeft de Kiesraad een toelichting op het besluit omtrent de overeenkomst met Paragon en de vervolgstappen daarop. Dit besluit wordt morgen verwacht.
Op verzoek van de Kiesraad deel ik dat hierbij met jullie.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

-----Oorspronkelijke afspraak-----

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Verzonden: woensdag 5 april 2023 15:32
Aan: 5.1.2.e; 5.1.2.e; 5.1.2.e; 5.1.2.e@gmail.com'; 5.1.2.e
CC: 5.1.2.e; 5.1.2.e; 5.1.2.e; 5.1.2.e
Onderwerp: Voortgang Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (Kiesraad)
Tijd: woensdag 12 april 2023 17:30-18:00 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.
Locatie: Via webex - Zie onderstaand webexlink

-- De volgende tekst niet verwijderen of wijzigen. --

Wanneer het tijd is, kunt u hier deelnemen aan uw Rijksvideo Vergadering.

Vergaderingnummer (toegangscode): 2740 149 4247

Wachtwoord voor vergadering: NfpUC6HP4m7

Deelnemen aan vergadering

Tik om deel te nemen vanaf een mobiel apparaat (alleen deelnemers)

[+31-2072-19842,27401494247##](tel:+31-2072-19842,27401494247##) Netherlands Toll

[+1-650-215-5226,27401494247##](tel:+1-650-215-5226,27401494247##) United States Toll

Deelnemen via telefoon

+31-2072-19842 Netherlands Toll

+1-650-215-5226 United States Toll

[Algemene inbelnummers](#)

Deelnemen via een videosysteem of -toepassing

Kies 27401494247@rijksvideo.webex.com

U kunt ook 62.109.219.4 kiezen en uw vergaderingsnummer invoeren.

Als u een host bent, [klikt u hier](#) en meldt u zich aan bij de site om hostgegevens weer te geven.

Hebt u hulp nodig? Ga naar <http://help.webex.com>

From: "5.1.2.e"
Sent: Tue, 18 Apr 2023 12:35:19 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@kiesraad.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>
Subject: RE: Communicatie DHV
Attachments: 20230417 ambtsbericht versie 0.997.docx, Brief - Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen re 5.1.2.e

Hoi 5.1.2.e
Bijgaand alvast een reactie van mij. Paar puntjes.
Ik heb ook de laatste tekstversie van het ambtsbericht bijgevoegd.
Groeten, 5.1.2.e

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>
Verzonden: dinsdag 18 april 2023 11:41
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@minbzk.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Onderwerp: RE: Communicatie DHV

Hey collega's,

Vooruitlopend op het overleg over de communicatie rond het DHV (straks 13:00) deel ik hierbij alvast een eerste conceptversie van de Kamerbrief.

Graag bespreek ik zo of de ingestoken communicatielijn vanuit het ambtsbericht (v0.99) nog steeds hetzelfde blijft. Wijziging hiervan betekent ook wat voor de inhoud van de kamerbrief.

In aanloop naar vrijdag denk ik dat het ook goed is om een aantal QenA's voor te bereiden, de verdeling daarvan tussen BZK en Kiesraad stem ik graag af, zodat we voorkomen dat er dubbel werk wordt gedaan.

Groet, 5.1.2.e

-----Oorspronkelijke afspraak-----

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Verzonden: vrijdag 14 april 2023 14:11
Aan: 5.1.2.e; 5.1.2.e; 5.1.2.e; 5.1.2.e; 5.1.2.e;
5.1.2.e
CC: '5.1.2.e@hotmai.com'
Onderwerp: Communicatie DHV
Tijd: dinsdag 18 april 2023 13:00-13:30 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.
Locatie: Webex

14-4-2023 5.1.2.e

Ingepland op verzoek van 5.1.2.e

U kunt deze uitnodiging doorsturen naar anderen.

5.1.2.e **nodigt u uit om deel te nemen aan deze Rijksvideo Vergadering.**

Vergaderingsnummer (toegangscode): 2741 116 6098

Wachtwoord voor vergadering: 8eaWXtMUd36

dinsdag 18 april 2023

13:00 | (UTC+02:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen | 1 uur

Deelnemen aan vergadering

Meer manieren om deel te nemen:

Deelnemen via de vergaderingskoppeling

<https://rijksvideo.webex.com/rijksvideo/j.php?MTID=md891cbd711ef657d17ccfda7739c6031>

Tik om deel te nemen vanaf een mobiel apparaat (alleen deelnemers)

[+31-2072-19842,,27411166098##](tel:+31-2072-19842,,27411166098##) Netherlands Toll

[+1-650-215-5226,,27411166098##](tel:+1-650-215-5226,,27411166098##) United States Toll

Deelnemen via telefoon

+31-2072-19842 Netherlands Toll

+1-650-215-5226 United States Toll

[Algemene inbelnummers](#)

Deelnemen via een videosysteem of -toepassing

Kies 27411166098@rijksvideo.webex.com

U kunt ook 62.109.219.4 kiezen en uw vergaderingnummer invoeren.

Hebt u hulp nodig? Ga naar <http://help.webex.com>

Op 23 februari jl. ontving ik van uw ministerie een verzoek om informatie te verschaffen over het besluit van de Kiesraad inzake de overeenkomst met Paragon omtrent de ontwikkeling van het Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen, waarmee uw ministerie de Tweede Kamer kan informeren. Hieronder treft u de gevraagde informatie aan:

Overeenkomst met Paragon

Op 13 mei 2022 is de Kiesraad – na en zorgvuldige en uitgebreide Europese aanbestedingsprocedure samen met uw ministerie - een overeenkomst aangegaan met Paragon Customer Communications (Paragon) om te komen tot de ontwikkeling van een nieuw Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (DHV). Een centraal systeem dat als nieuw digitale hulpmiddel op termijn het huidige (decentrale) digitale hulpmiddel (OSV2020) zou moeten vervangen. Paragon zou volgens overeenkomst het nieuwe digitale hulpmiddel moeten leveren op 1 maart 2023. Na het sluiten van de overeenkomst heeft Paragon, met goedkeuring van de Kiesraad, het optiedossier (onderdeel van de overeenkomst) gelicht. Dit optiedossier biedt de mogelijkheid om in plaats van één oplevering, drie (deel-)opleveringen te realiseren.

Paragon kan niet leveren op fatale datum 11 april 2023

Daarmee is onderdeel van de overeenkomst dat Paragon op 11 april 2023 (fatale datum) een eerste deeloplevering van het nieuwe DHV aan de Kiesraad conform optiedossier oplevert. Op 20 maart jl. heeft Paragon formeel te kennen gegeven dat Paragon deze oplevering niet op 11 april 2023 zal realiseren. Daarbij heeft Paragon aangegeven een eerste oplevering te kunnen realiseren op 26 mei 2023, zij het met een beperktere omvang dan is overeengekomen. De Kiesraad acht het niet realistisch dat de overige vervolgopleveringen wel tijdig en volledig worden geleverd en dat de overeengekomen einddatum van 13 september a.s. door Paragon zal worden gehaald. In het licht van het algemene beeld van de voortgang van de realisatie van het project moet de Kiesraad concluderen dat interne plannings door de leverancier niet worden gehaald, op te leveren documenten onvolledig en van onvoldoende kwaliteit zijn en plannings voor de volgende deelopleveringen nog niet door Paragon zijn gegeven. De Kiesraad heeft deze zorg aan Paragon geuit. Paragon heeft deze zorg evenwel niet kunnen wegnemen. Aan de kant van de Kiesraad is naar vermogen en binnen de kaders van de overeenkomst alles gedaan om de samenwerking met Paragon succesvol te laten verlopen.

Belang van tijdig leveren

De levering van de software door Paragon is gericht op een ingebruikname bij de Europees Parlementsverkiezingen (juni 2024). De levering van de software binnen de hiertoe gestelde termijnen is dan ook van groot belang, aangezien na levering

(en acceptatie) de uitrol van de nieuwe verkiezingssoftware aan gebruikers gaat plaatsvinden. Hiervoor is voldoende tijd nodig om de gebruikers te instrueren, op te leiden en te laten wennen aan de nieuwe software. Met oog op een goede en betrouwbare ketensamenwerking acht de Kiesraad het onwenselijk dat deze periode onder druk komt te staan ten nadele van de gebruikers.

Kiesraad heeft besloten tot ontbinden en opzeggen overeenkomst

De Kiesraad is teleurgesteld over de afgelopen periode en de prestaties van Paragon. De lat voor de eisen die we stellen aan de verkiezingssoftware ligt vanzelfsprekend hoog. Gezien het bovengenoemde heeft de Kiesraad op 3 april jl. besloten om te overwegen de overeenkomst met Paragon te ontbinden en op te zeggen per 11 april 2023 als Paragon dan niet conform optiedossier tot een eerste oplevering komt en een passende nieuwe planning laat zien. Nu 11 april verstreken is zonder oplevering heeft de Kiesraad op 17 april jl. besloten tot ontbinding en opzegging van de overeenkomst. Externe communicatie over het besluit wordt voorbereid en vindt naar verwachting spoedig na dit besluit plaats. De Kiesraad wil niet terecht komen in een situatie van vertraging en mogelijk olopende kosten. De Kiesraad zal in overleg treden met Paragon over de wijze van terugbetaling van de voorschotbetalingen á 6 miljoen euro die tot op heden zijn gedaan om zo tot een finale afrekening te komen.

Hoe verder

De komende periode evalueert de Kiesraad de aanbestedingsprocedure en de geleerde lessen uit het ontwikkelproces van het digitaal hulpmiddel. Hierin wordt samengewerkt met de collega's van uw ministerie. Daarnaast start de Kiesraad de komende periode – in goed overleg met uw ministerie, de VNG en NVVB - een ontwikkeltraject waarin de Kiesraad, samen met externe partijen, stapsgewijs toewerkt naar nieuwe verkiezingssoftware. In het vervolgtraject zullen gemeenten ook nadrukkelijk betrokken worden. Deze plannen worden momenteel uitgewerkt onder verantwoordelijkheid van de Kiesraad.

Gezien het belang van het beschikbaar hebben van ondersteunende verkiezingssoftware bij verkiezingen is de Kiesraad daarnaast voornemens om de huidige verkiezingssoftware (OSV 2020) de komende jaren bij Europese aanbesteding te continueren en actief te onderhouden en verder te ontwikkelen. OSV2020 wordt sinds de Tweede Kamerverkiezingen 2021 gebruikt, actief onderhouden en voorafgaand aan iedere verkiezing worden de wettelijke eisen en de beveiliging van OSV2020 getoetst. De rapportages van deze toetsen worden altijd door de Kiesraad openbaar gemaakt. Ook voeren gemeenten na gebruik van OSV2020 steekproefsgewijs controles uit op de werking van OSV2020.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-
Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum 11 april 2023
Betreft Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen

Op 19 april jl. heeft de Kiesraad mij per ambtsbericht geïnformeerd over het ontbinden en opzeggen van de overeenkomst met Paragon Customers Communications (*hierna: Paragon*) voor de ontwikkeling van het Digitaal Hulpmiddel verkiezingen. De Kiesraad heeft hierbij gemeld in de komende periode een ontwikkeltraject te starten waarin de Kiesraad stapsgewijs toewerkt naar nieuwe verkiezingssoftware, die op termijn OSV2020 moet vervangen (zie bijlage). Met deze brief informeer ik uw Kamer over deze beslissing van de Kiesraad en de gevolgen van deze beslissing. Ook licht ik toe waarom ik de behandeling van de Wet programmatuur verkiezingsuitslag (36150) voortzet. Het ambtsbericht van de Kiesraad is als bijlage bijgevoegd bij deze brief.

Toelichting besluit Kiesraad en gevolgen voor verkiezingsproces:

De Kiesraad is tot deze beslissing gekomen omdat Paragon niet op de afgesproken (fatale) eerste opleverdatum kan opleveren. De Kiesraad acht het niet realistisch dat de overige vervolgopleveringen wel tijdig en volledig worden geleverd. De Kiesraad wil niet terecht komen in een situatie van vertraging en mogelijk oplopende kosten.

Het ontbinden en opzeggen van de overeenkomst heeft als gevolg dat de ontwikkeling van het Digitaal Hulpmiddel verkiezingen onderbroken wordt. De komende periode evalueert de Kiesraad de aanbestedingsprocedure en de geleerde lessen uit het ontwikkelproces van het digitaal hulpmiddel. Daarnaast start de Kiesraad de komende periode – in goed overleg met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de Vereniging Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken – een ontwikkeltraject waarin de Kiesraad stapsgewijs toewerkt naar nieuwe verkiezingssoftware. Hierbij houdt de Kiesraad rekening met de lopende beleidsontwikkelingen zoals de versterking van de kandidaatstellingsprocedure en de uniformering van de publicatie van processen-verbaal.

Deze situatie heeft geen direct gevolg voor de organisatie en continuïteit van verkiezingen. Wel moet langer gebruik gemaakt worden van OSV2020. De huidige overeenkomst voor de dienstverlening omtrent OSV2020 loopt door tot in 2025. De Kiesraad start een nieuwe aanbesteding om te komen tot een nieuwe

DG Openbaar Bestuur en
Democratische Rechtsstaat
(DGOBDR)
Ministerie BZK

Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
Nederland
www.rijksoverheid.nl
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk

Kenmerk
2023-0000203736

Uw kenmerk

Commented [5.1.2.e]: Juist ook niet omdat dit voor gebruikers zou betekenen dat uitrol/training, etc. voor EP-verkiezingen uitermate kort zou worden. Nog los van de waarschijnlijkheid dat er dan nog geen software is.

Commented [5.1.2.e]: Of: "het ontwikkelen van nieuwe verkiezingssoftware" In ieder geval niet met hoofdletters

Commented [5.1.2.e]: Juli 2025

Commented [5.1.2.e]: Europese

overeenkomst voor het continueren van de dienstverlening in het gebruik van OSV2020.

OSV2020 is in de afgelopen jaren gebruikt bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2021, de gemeenteraadsverkiezingen in 2022, de provinciale staten- en waterschapsverkiezingen in 2023 en de tussentijdse herindelingsverkiezingen. In deze jaren is OSV2020 steeds getoetst door een externe partij. Voorafgaand aan de provinciale staten- en waterschapsverkiezingen 2023 heeft de Kiesraad geconcludeerd op basis van het beveiligingsonderzoek (door PwC) geconcludeerd dat OSV2020 verantwoord ingezet kan worden.¹ Bij de toetsing aan de wettelijke eisen (door Expleo) zijn geen functionele onvolkomenheden geconstateerd in OSV2020.² De uitkomsten van deze toetsen heeft de Kiesraad op zijn website openbaar gemaakt. Aanvullend op de toetsen op de wettelijke eisen en de beveiliging wordt de werking van OSV2020 ook na gebruik steekproefsgewijs gecontroleerd door de gemeentelijk stembureaus, hoofdstembureaus en het centraal stembureau. De Kiesraad stelt hiervoor een controleprotocol op dat voorafgaand aan iedere verkiezing ter beschikking wordt gesteld.

Voortzetting behandeling Wet programmatuur verkiezingsuitslagen

Op 24 juni 2022 heb ik de Wet programmatuur verkiezingsuitslagen bij uw Kamer ingediend. Op 20 september heeft uw Kamer verslag uitgebracht bij dit wetsvoorstel. De beantwoording op het verslag heeft langer geduurd vanwege een op te stellen nota van wijziging, en de beoordeling van de gevolgen van de voorliggende situatie rond de ontwikkeling van het DHV voor het wetsvoorstel.

Het hoofddoel van het wetsvoorstel is het in de Kieswet vastleggen van bevoegdheden en verantwoordelijkheden in het beheer en het gebruik van uitslagprogrammatuur in het verkiezingsproces. Onafhankelijk van de ontwikkeling van nieuwe programmatuur is het wenselijk dat deze bevoegdheden en verantwoordelijkheden in de Kieswet worden vastgelegd. Daarom vind ik het van belang de behandeling van dit wetsvoorstel voort te zetten. Ik verwacht in mei de nota naar aanleiding van het verslag en de nota van wijziging aan uw Kamer aan te bieden.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Hanke Bruins Slot

¹ <https://www.kiesraad.nl/adviezen-en-publicaties/rapporten/2023/1/18/beveiligingsrapport-osv2020-u>

² <https://www.kiesraad.nl/adviezen-en-publicaties/rapporten/2023/1/30/toetsingsrapport-osv2020-u>

**DG Openbaar Bestuur en
Democratische
Rechtsstaat (DGOBDR)**
Ministerie BZK

Datum
11 april 2023

Kenmerk
2023-0000203736

From: "5.1.2.e"
Sent: Tue, 18 Apr 2023 17:05:54 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@minbzk.nl>
Cc: "5.1.2.e" <5.1.2.e@kiesraad.nl>
Subject: Vertrouwelijk: Aanvullende stukken BO
Attachments: Vertrouwelijk - Brief Kiesraad ontbinding en opzegging overeenkomst.docx, Vertrouwelijk - reactie Kiesraad op brief Paragon 31 maart 2023.docx, 20230418 - Kiesraad - Toetsing projectdocumentatie DHV - managementsamenvatting.pdf, Vertrouwelijk - DHV-Nieuwsbericht.docx, Vertrouwelijk - Brief Ambtsbericht beslissing beëindiging overeenkomst Paragon.docx

Beste 5.1.2.e

Bijgaand vind je de stukken voor het BO van de Kiesraad:

1. De ontbindingsbrief
2. De reactie van Kiesraad op de brief van Paragon van 31 maart
3. De managementsamenvatting van de externe toets op de projectdocumentatie DHV
4. Het nieuwsbericht dat de Kiesraad voornemens is vrijdag aanstaande 16 uur te publiceren op de website.
5. Het ambtsbericht

Hartelijke groet,

5.1.2.e

Paragon Customer Communications

5.1.2.e

Braillestraat 6
2652 XV Berkel en Rodenrijs
Nederland

Onderwerp
Ontbinding en opzegging overeenkomst

Geachte 5.1.2.e

De afgelopen weken hebben wij verscheidene keren contact gehad over de zorgen van de Kiesraad over de voortgang van de uitvoering van de Overeenkomst Digitale hulpmiddelen verkiezingen (hierna: de Overeenkomst). Inmiddels zijn die zorgen in zoverre werkelijkheid geworden dat Paragon Communicatie Services B.V. (hierna: Paragon) de overeengekomen fatale termijn van 11 april 2023 voor de oplevering van het DHV onderdeel Herindelings-, Gemeenteraads- en Europees parlamentsverkiezing niet heeft gehaald.

De Kiesraad vreest dat als hij instemt met nader uitstel de ontstane vertraging voor de oplevering van het DHV alleen maar verder zal oplopen. Ik verwijs naar de in mijn brief van 4 april 2023 geuite zorgen, die u niet hebt weggenomen. De Kiesraad kan en wil dat risico niet nemen.

De Kiesraad heeft daarom besloten om de Overeenkomst per vandaag te ontbinden. Dat doe ik hierbij.

De Kiesraad is zondermeer tot ontbinding gerechtigd. Paragon verkeert op basis van verscheidene gronden in verzuim. In de eerste plaats vanwege het verstrijken van de fatale termijn van 11 april 2023. Daarnaast heeft Paragon niet gepresteerd binnen de in de brief van 20 maart 2023 gestelde termijnen voor oplevering van het FSD en de IT-infrastructuur. Ook heeft Paragon bij herhaling aangegeven niet te zullen nakomen.

Zekerheidshalve zegt de Kiesraad subsidiair de Overeenkomst ook op (artikel 4.5 van de Overeenkomst en artikel 30.6 van de ARBIT 2018). Opzegging vindt met onmiddellijke ingang plaats.

KIESRAAD

Datum
21 april 2023

Ons kenmerk
2023-0000217876

Inlichtingen

5.1.2.e

T 5.1.2.e

Uw kenmerk

Blad
1 van 2

Bezoekadres
Zurichtoren, 14 etage
Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag
Nederland

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
Nederland

Internetadres
www.kiesraad.nl

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Datum
21 april 2023

Kenmerk

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 2

De Kiesraad had uiteraard graag de samenwerking met Paragon tot een succes gemaakt. In zoverre spijt het mij dat ik u niet anders kan berichten. De Kiesraad vertrouwt erop dat wij in onderling overleg tot een goede afwikkeling kunnen komen en niet zullen verzanden in een juridisch geschil. Ik neem in dat kader binnenkort contact met u op om een afspraak in te plannen om de afwikkeling te bespreken.

Ter completering van uw dossier stuur ik bijgaand nog een reactie op uw brief van 31 maart 2023.

Met vriendelijke groet,

De Kiesraad,
voor deze

5.1.2.e

W.J. Kuijken
Voorzitter

VERTROUWELIJK

Paragon Customer Communications

5.1.2.e

Braillestraat 6
2652 XV Berkel en Rodenrijs
Nederland

Onderwerp
reactie Kiesraad op brief Paragon 31 maart 2023

KIESRAAD

Datum
24 april 2023

Ons kenmerk
2023-0000214794

Inlichtingen

5.1.2.e

T 5.1.2.e

Uw kenmerk

Blad

1 van 13

Aantal bijlagen

2

Bezoekadres

Zurichtoren, 14 etage
Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag
Nederland

Postadres

Postbus 20011
2500 EA Den Haag
Nederland

Internetadres

www.kiesraad.nl

E-mailadres

kiesraad@kiesraad.nl

Geachte 5.1.2.e beste 5.1.2.e

Zoals aangekondigd, kom ik bij u terug op uw brief van 31 maart 2023 en de daarbij behorende bijlagen. In verband daarmee bericht ik u als volgt.

Inmiddels is wel duidelijk dat wij een andere visie hebben op de uitvoering Overeenkomst Digitale Hulpmiddelen Verkiezingen (hierna: de Overeenkomst). Zoals ik in mijn eerdere brieven heb toegelicht, meent de Kiesraad immers, anders dan Paragon, dat hij weldegelijk de vereiste medewerking heeft verleend aan de uitvoering van de Overeenkomst.

De Kiesraad kiest er voor om niet op alle punten uit uw brief en de daarbij behorende bijlagen van 31 maart 2023 te reageren, maar zich te beperken tot de hoofdlijnen. Ik verwijs daarvoor naar de **bijlage** bij deze brief. Voor de goede orde merk ik daarbij op dat het feit dat de Kiesraad er nu voor kiest niet op al uw punten uitgebreid te reageren, niet betekent dat de Kiesraad de onbesproken punten erkent.

Zoals de Kiesraad reeds verscheidene keren aan u heeft laten weten, zal de Kiesraad volgende week besluiten welke consequenties hij zal verbinden aan het niet-halen van de termijn van 11 april 2023 door Paragon. Tot nader bericht zal de Kiesraad zijn betalingsverplichtingen blijven opschorten.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

W.J Kuijken 5.1.2.e
Voorzitter Kiesraad

Reactie op bijlage 1 bij de brief van 31 maart 2023

Punt 2: Opleverdatum van 11 april 2023 is een fatale termijn

De Kiesraad begrijpt het standpunt van Paragon onder randnummer 2 zo dat Paragon meent dat de opleverdatum van 11 april 2023 geen fatale termijn is. Paragon miskent echter dat partijen 11 april 2023 uitdrukkelijk als zodanig hebben aangewezen. De Kiesraad verwijst onder meer naar de e-mail van Paragon (5.1.2.e) van 13 mei 2022.

Partijen hebben ook nooit een andersluidende afspraken gemaakt. Weliswaar is verscheidene keren over zogenoemde pakketoplossingen gesproken, maar daarover is nooit overeenstemming bereikt.

Punt 3: Ultieme poging Paragon bij het bereiken van een pakketvoorstel

Hoewel de betekenis daarvan dus beperkt is, schrijft Paragon ten onrechte dat Paragon in de week van 19 december 2023 een ultieme poging heeft gedaan om overeenstemming te bereiken. Paragon heeft op 19 december 2023 een voorstel van de Kiesraad afgewezen. Nadien heeft de Kiesraad op 23 december 2023 een hernieuwd voorstel gedaan aan Paragon, waarop Paragon nooit inhoudelijk heeft gereageerd.

Punt 4: De Kiesraad heeft tijdig gereageerd op het voorstel van 16 januari 2023

Voor het eerst op 16 januari 2023 heeft Paragon een pakketvoorstel gedaan aan de Kiesraad. Tot dat moment zijn er wel voorstellen gedaan door Paragon, maar die zagen slechts op deelaspecten.

Het is niet zo dat de Kiesraad pas op 16 maart 2023 heeft gereageerd op dat voorstel. Paragon heeft zelf haar voorstel "gedownsized" op 24 januari 2024. Nadien heeft de Kiesraad (5.1.2.e) zowel op 25 januari (5.1.2.e) als 3 februari 2023 (5.1.2.e) aan Paragon laten weten dat dit voorstel voor de Kiesraad niet acceptabel was.

Dat lijkt mij alleszins redelijk, zou dat al relevant zijn voor de ontstane vertraging.

Punt 5: Paragon haalt de overeengekomen oplevertermijnen niet en hetgeen Paragon wel oplevert is van onvoldoende kwaliteit

In haar plan van aanpak van 1 juli 2022 heeft Paragon een uitgebreide projectplanning opgenomen die uiteindelijk zou moeten resulteren in het halen van de overeengekomen fatale termijnen door Paragon. Die planning is natuurlijk niet betekenisloos.

Feit is dat Paragon die planning op veel punten niet heeft gehaald. Zo zijn de ontwerpdocumenten en infrastructuur niet conform planning opgeleverd. En inmiddels weten wij ook dat Paragon de fatale termijn van 11 april 2023 niet heeft gehaald.

Het is niet zo dat de Kiesraad aan de ontwerpdocumenten geen inhoudelijke eisen mag stellen. Die documenten dienen toch op zijn minst van het niveau te zijn dat van een redelijk handelend IT-leverancier mag worden verwacht, zeker

in het licht van het grote belang van het goede functioneren van het DHV. Ook dienen de documenten compleet en voldoende duidelijk te zijn. Paragon heeft zelf aangegeven dat aan deze eisen in dit geval niet is voldaan.

Punt 6: Gebrek aan kennis Nederlandse taal

De Kiesraad verbaast zich dat Paragon de verantwoordelijk voor gebrek aan kennis van de Nederlandse taal bij medewerkers van Paragon op de Kiesraad afschuift. In de Overeenkomst zijn wij immers uitdrukkelijk overeengekomen dat de voertaal Nederlands is. Paragon heeft zich gecommitteerd aan die eis, en dient voor de naleving daarvan dus ook voor zorg te dragen.

Tolken en vertaalbureaus zijn, voor zover de Kiesraad dat kan beoordelen, maar mondjesmaat ingeschakeld door Paragon. Slechts één keer heeft een tolk deelgenomen aan een workshop. Het merendeel van het vertaalwerk is met Deepl en/of door ^{5.1.2.e} gedaan.

Punt 8: Oplevering BRD

Het BRD zou op 4 juli 2022 door Paragon worden opgeleverd. Paragon ontkent dat ook niet. Weliswaar is vervolgens op 13 juli 2022 een versie van het BRD opgeleverd, maar aard en omvang van de opmerkingen van de Kiesraad waren zodanig dat de Stuurgroep DHV op 25 juli 2023 vervolgens besloot om niet in te stemmen met deze versie. Ook ^{5.1.2.e}, gaf tijdens die stuurgroep aan dat het BRD nog niet gereed was.

Nadien heeft Paragon op 11 augustus 2022 een v1.2 van het BRD opgeleverd. Het klopt dat de Kiesraad daarop 18 augustus 2022 heeft gereageerd en dat er negentien openstaande punten waren.

Uiteindelijk heeft het tot 8 september 2022 geduurd voordat er een voldragen versie van het BRD was. Deze versie is uiteindelijk, na nog een feedbackronde, (voorwaardelijk) goedgekeurd tijdens de stuurgroepvergadering van 20 oktober 2022.

Punt 9: Oplevering FSD

Initieel zou oplevering van het FSD op 4 juli 2022 plaatsvinden. Op verzoek van Paragon is deze oplevertermijn verplaatst naar 25 juli 2022.

Uiteindelijk heeft het tot 22 augustus 2022 geduurd totdat Paragon een eerste versie van het FSD opleverde. In de e-mail van 22 augustus 2022 waarbij Paragon het FSD opleverde, gaf Paragon zelf aan dat het FSD op dat moment nog incompleet was.

Onder die omstandigheden kan Paragon moeilijk volhouden dat zij het FSD tijdig heeft opgeleverd.

Punt 10: Goedkeuring FSD

Paragon blijft de Kiesraad verwijten dat hij eisen stelt aan de volledigheid en kwaliteit van het FSD. Paragon lijkt echter te miskennen dat het goede functioneren van het DHV randvoorwaardelijk is voor het verkiezingsproces in Nederland, en daarmee het functioneren van de democratische rechtstaat in Nederland. In dat licht bezien is het niet meer dan logisch dat de Kiesraad een duidelijk, volledig en voldragen FSD verlangd van Paragon. Tot op heden is dat er nog niet. Ik verwijs naar mijn eerdere brieven.

Punt 12: Oplevering infrastructuur

Voor zover de Kiesraad weet, heeft hij alle informatie die u noemt onder punt 12 van bijlage 1 tijdig verstrekt. In de reactie op uw bijlage 2 ga ik daar nader op in.

Niet eerder heeft Paragon laten weten dat het ontbreken van informatie de reden zou zijn van niet-tijdig opleveren van de infrastructuur. Dit terwijl Paragon op grond van artikel 4.3 van de ARBIT 2018 verplicht is dit expliciet aan de Kiesraad aan te geven.

Punt 13: Demo's

Anders dan u schrijft is het besluit om de tweede demo niet door te laten gaan ook genomen omdat Paragon zelf de inhoud daarvan onvoldoende vond om te delen met de klankbordgroep. Ik verwijs naar het e-mailbericht van 20 december 2022 van ^{5.1.2.e} aan ^{5.1.2.e} waarin dit expliciet is vastgelegd.

Punt 14: Medewerking Kiesraad

U schrijft dat de Overeenkomst duidelijk is over de verplichtingen en verantwoordelijkheden van de Kiesraad. Noch de tekst van Bijlage 1 noch de voetnoot maken evenwel duidelijk waar u op doelt. Dit terwijl de Kiesraad eerder ook al naar uw stellingen op dit punt heeft gevraagd.

Feit is dat dat het FSD tot op de dag van vandaag naar het oordeel van de Kiesraad nog steeds incompleet en kwalitatief onvoldoende is. Ik verwijs naar mijn eerdere brieven. Dat er de afgelopen maanden voortgang is gemaakt, doet daar niet aan af.

Punt 15: Onvolledigheid van het FSD

Het gebruik van de tools heeft uiteraard (grote) impact op de (totaal)oplossing. Het verbaast de Kiesraad daarom dat Paragon meent dat deze geen plek hebben in het FSD.

Voor de BRP-koppeling geldt dat de beschrijving van deze koppeling, ondanks herhaaldelijk commentaar van de Kiesraad, dermate onduidelijk was, dat analisten van de Kiesraad, in overleg met de analisten van Paragon, hebben besloten om zelf deze koppeling te beschrijven. U kunt daarmee moeilijk volhouden dat de beschrijving van de koppeling door Paragon volstond.

Punt 16: Slechte kwaliteit van de vertalingen

Zoals ik hiervoor onder punt 6 al aangaf, zijn partijen overeengekomen dat de voertaal Nederlands is. De Kiesraad is er dus nooit vanuit gegaan dat vertalingen een aandachtspunt zouden zijn, en hoefde dat ook niet.

De kwaliteit van de vertalingen is bovendien steeds van onvoldoende niveau geweest (halve zinnen, onbegrijpelijke zinnen, verkeerde terminologie etc.), hetgeen tot vertraging heeft geleid. De Kiesraad heeft de indruk dat het merendeel van de teksten met DeepL, een online vertaalmachine is vertaald.

Punt 17 en punt 18: Non-functionele eisen

Als de Kiesraad uw opmerkingen goed begrijpt, schrijft Paragon dat pas tijdens de performancetesten de performance van het DHV zal worden vastgesteld. Dat lijkt mij een ongebruikelijke werkwijze. Mijn beeld is dat op voorhand, in lijn met de overeengekomen eisen, de performance van het DHV moet worden bepaald. Tijdens de performance testen wordt vervolgens vastgesteld of die performance ook wordt behaald.

Punt 19: Verwijzingen in het FSD

Zoals de Kiesraad al veelvuldig heeft toegelicht, is het FSD dermate ongestructureerd, dat het heel moeilijk of zelfs onmogelijk is om de samenhang tussen verschillende onderdelen vast te stellen. Dat is dus een kwaliteitsissue.

De businessanalisten van Paragon lopen daar zelf ook tegen aan. De Kiesraad heeft daarom de businessanalisten van Paragon aangeraden om gebruik te maken van klikpaden en site-maps, om uiteindelijk de ontwerpfase te versnellen en tot een kwalitatief voldoende document te komen. Dat levert geen tekortkoming op van de zijde van de Kiesraad.

Punt 20: Kwaliteit van het FSD

De Kiesraad verlangt geen perfectie. Gelet op de aard en omvang van het FSD verwacht de Kiesraad wel dat het FSD volledig en dermate gedetailleerd is dat de Kiesraad (i) weet wat Paragon gaat bouwen en (ii) vervolgens tijdens de acceptatietesten kan vaststellen of hetgeen is gebouwd ook is wat partijen zijn overeengekomen. Aan die eisen voldoet het FSD vandaag de dag nog steeds niet.

Daarbij speelt mee dat Paragon er steeds op heeft gewezen dat na goedkeuring van het FSD aanpassingen van het FSD als meerwerk zouden kwalificeren. Ook onder die omstandigheid kan Paragon niet van de Kiesraad verlangen dat hij instemt met een onvolledig FSD.

Als voor Paragon onduidelijk is of was wat de kwaliteit zou moeten zijn van het FSD, dan had Paragon dat aan de Kiesraad kunnen vragen, zowel voorafgaand aan het sluiten van de Overeenkomst als nadien.

Datum
24 april 2023

Kenmerk

Onderdeel
Kiesraad

Blad
6 van 13

Punt 22: Downsizing van de scope

Door ^{5.1.2.e} is zowel op 25 januari 2023 als op 3 februari 2023 aangegeven dat de voorgestelde scope-aanpassing door Paragon onacceptabel is voor de Kiesraad. Daarmee waren alle pakketoplossingen van tafel.

Paragon kon niet eenzijdig besluiten tot een scope-aanpassing. Zie in dat kader ook artikel 3 van de ARBIT 2018.

VERTROUWELIJK

Reactie op bijlage 2 bij de brief van 31 maart 2023

1. Uitblijven van een schriftelijke reactie van de Kiesraad

De Kiesraad begrijpt het eerste punt dat u tracht te maken in bijlage 2 niet zo goed. Enerzijds verwijt u dat de Kiesraad belangrijke besluiten mondeling heeft gecommuniceerd, anderzijds ontkent u dat de betreffende communicatie heeft plaatsgevonden. Die stellingen zijn niet met elkaar te verenigen.

Wat daar ook van zij, zoals ik in reactie op Bijlage 1 heb aangegeven, heeft ^{5.1.2.e} op 25 januari 2023 (^{5.1.2.e}) en 3 februari 2023 (^{5.1.2.e}) contact gehad met Paragon en is tijdens dit contact aangegeven dat "downsizing" van de voorgestelde pakketoplossing voor de Kiesraad onacceptabel was.

Als er onduidelijkheid bij Paragon had bestaan over de scope van de oplevering, had het op haar weg gelegen hier expliciet navraag naar te doen bij de Kiesraad. Ook dat is niet gebeurd.

De Kiesraad begrijpt overigens niet zo goed wat de relevantie is van dit punt. Zolang het pakketvoorstel van Paragon door de Kiesraad niet is geaccepteerd, diende Paragon conform de overeengekomen eisen op te leveren.

Dat is niet gelukt, en het is ook niet gelukt om op 11 april 2023 een beperkte oplevering op te leveren.

2. Voorbeelden van uitstel

Onder punt 2 geeft u enkele voorbeelden waaruit zou blijken dat de Kiesraad kennelijk onvoldoende met Paragon is meebewogen om te komen tot een voldragen FSD. Anders dan in uw andere stellingen, lijkt u daarbij tot uitgangspunt te nemen dat, zoals de Kiesraad meent, het FSD inderdaad kwalitatief onvoldoende en onvolledig is. U meent nu echter dat dat niet de schuld van Paragon is, maar van de Kiesraad.

U miskent echter dat het de verantwoordelijkheid van Paragon is om een voldragen FSD op te leveren. De Kiesraad is steeds bereid geweest om met Paragon mee te denken, maar dat ontslaat Paragon niet van deze verplichting.

Gezien de grote hoeveelheid input die de Kiesraad geeft gegeven voor het FSD, en zelfs de bereidheid die hij heeft getoond om delen daarvan zelf te schrijven, kan Paragon moeilijk volhouden dat de Kiesraad onvoldoende medewerking heeft verleend.

Paragon heeft bij herhaling plannings voorgesteld zonder die af te stemmen met de Kiesraad. Onder die omstandigheid kan niet van de Kiesraad worden verwacht dat hij op stel en sprong beschikbaar is om input te leveren. De Kiesraad heeft steeds binnen enkele dagen zijn input geleverd. Ook in de perioden waarin nieuwe plannings moesten worden vastgesteld, is door medewerkers van de Kiesraad doorgewerkt aan het reviewen van stukken.

Datum
24 april 2023

Kenmerk

Onderdeel
Kiesraad

Blad
8 van 13

Het voorstel van Paragon om in enkele sessies het FSD af te ronden is door de Kiesraad terecht als niet-realistisch bestempeld. De praktijk wijst uit dat daarvoor meerdere iteraties nodig zijn. Dat vandaag de dag het FSD nog steeds onvolledig is toont dat wel aan. Onder die omstandigheid kan Paragon moeilijk volhouden dat het FSD in één of enkele workshops had kunnen worden afgerond.

Het overzicht in uw brief bevat de nodige fouten of onvolledigheden. Hieronder benoem ik enkele voorbeelden.

- *Op 13 oktober heeft de Kiesraad, na intern overleg, dit voorstel afgewezen en Paragon gevraagd een nieuw voorstel te doen. De reden voor de afwijzing was het idee om de draftversie van de FSD in het Engels met elkaar te delen en te bespreken. Daar ging de Kiesraad niet mee akkoord.*

Dit betreft een eenzijdige weergave van de werkelijkheid.

Partijen zijn overeengekomen dat bij de uitvoering van de Overeenkomst de voertaal Nederlands zou zijn. Paragon kon uiteraard niet eenzijdig besluiten die voertaal te wijzigen, zeker niet voor wat betreft het FSD dat uiteindelijk de werking van de oplossing zou moeten beschrijven.

De planning die Paragon voorstelde was ook onrealistisch en op geen enkele wijze afgestemd met de Kiesraad. Zo ging Paragon er in haar planning vanuit dat de Kiesraad zijn reactie op de KS module op 11 oktober 2022 zou aanleveren, terwijl de planning pas op 12 oktober 2022 met de Kiesraad werd gedeeld.

Dit is zowel telefonisch als per e-mail met Paragon afgestemd. Ik verwijs naar de e-mail van 5.1.2.e van 13 oktober 2022.

- *Op 24 oktober heeft Paragon dit nieuwe voorstel, eerdere bezwaren in aanmerking genomen, aan de Kiesraad voorgelegd. In dit voorstel wordt gestreefd naar een goedkeuring van het FSD per 12 december. Dit voorstel is door de Kiesraad op 26 oktober afgewezen. De Kiesraad heeft aangegeven meer review tijd nodig te hebben dan was ingepland.*

De Kiesraad heeft op 26 oktober 2022 aangegeven één week de tijd nodig te hebben voor het reviewen van het FSD. Dat acht de Kiesraad niet meer dan redelijk.

- *Om dan in ieder geval uiting te geven aan de wens de BA's fysiek samen te laten werken, heeft Paragon op 2 november voorgesteld de Paragon BA's op 8 en 9 november ten kantore van de Kiesraad gezamenlijk één module van het FSD te behandelen en af te ronden. De Kiesraad heeft dit voorstel niet geaccepteerd.*

Met dit voorstel is de Kiesraad niet bekend.

- *Op 10 november heeft de Kiesraad Paragon van commentaar voorzien op dit voorstel. Hoewel het voorstel van Paragon was gebaseerd op door de Kiesraad aangegeven reviewtijd per module; geeft de Kiesraad nu aan bijna dubbel zoveel reviewtijd nodig te hebben.*

De Kiesraad heeft steeds aangegeven vijf werkdagen nodig te hebben voor de review. Daar werd in de planning van Paragon geen rekening mee gehouden. De reactie van de Kiesraad was dus volledig in lijn met de eerdere reacties.

- *Op 17 november verwerpt de Kiesraad het hernieuwde voorstel. Nu wenst de Kiesraad nog een extra review ronde per module. En moet er rekening gehouden worden met afwezigheden van medewerkers.*

U laat na te vermelden dat ten tijde van de reactie van de Kiesraad op 17 november 2022 Paragon zelf ook al was vertraagd met de oplevering van de KS module en de KS wireframes. De planning van Paragon was om die reden op dat moment al niet meer actueel.

Er zouden reviews moeten plaatsvinden in de kerstvakantie. De Kiesraad acht het niet onredelijk dat hij van Paragon vroeg daar in haar planning rekening mee te houden.

Daarbij komt dat de Kiesraad alle reden had om aan te geven dat er per reviewronde meerdere iteraties nodig zouden zijn. De praktijk wees immers uit dat na twee iteraties de benodigde kwaliteit nog niet aanwezig was.

- *Bovendien weigert de Kiesraad deze workshop te betitelen als workshop maar hanteert men de term "werksessie".*

De term werksessie is gehanteerd om daarmee aan te geven dat er nog geen finaal FSD document beschikbaar was om te beoordelen en goed te keuren.

3. Voorbeelden van veranderend ontwerp

Onder punt 3 van bijlage 2 noemt u enkele voorbeelden waaruit zou blijken dat de Kiesraad tussentijds andere eisen stelt aan het ontwerp van het DHV, hetgeen tot vertraging zou hebben geleid. Dat klopt niet. Ik merk het volgende op.

Voor wat betreft het verkiezingsorgaan NBSB geldt dat Paragon dat onderdeel ten onrechte buiten scope heeft geplaatst. Zoals al bij herhaling is toegelicht door de Kiesraad, blijkt uit de aanbestedingsstukken voldoende duidelijk dat NBSB ook onderdeel uitmaakt van het DHV. Als discussie daarover tot vertraging zou hebben geleid, is dat uitsluitend te wijten aan Paragon die de verplichting tot realisatie daarvan in twijfel heeft getrokken.

Het verbaast mij dat Paragon nu ook de discussie over de zogenaamde *basic data* opwerpt als reden voor vertraging. Zoals de Kiesraad in zijn e-mails van 8 november 2022 reeds heeft toegelicht, is voor Paragon steeds duidelijk geweest dat de Kiesraad de basic data niet zou kunnen goedkeuren zolang de Functioneel Beheer Module niet volledig zou zijn beschreven in het FSD. Zonder context, is de waarde van een overzicht met basic data beperkt. Het kan dus niet als een verrassing zijn gekomen dat de Kiesraad voor het eerst op 10 januari 2023 met een reactie op de basic data kwam.

Dat dit tot extra werk voor Paragon heeft geleid, is nieuw voor de Kiesraad.

4. Voorbeelden van het te laat verstrekken van informatie

Onder punt 4 van bijlage 2 geeft u twee voorbeelden van situaties waarin de Kiesraad informatie te laat zou hebben verstrekt. Die voorbeelden kloppen echter niet. Ik licht dat hierna toe.

- *Op 14 februari stuurt Paragon een mail naar Kiesraad dat voor het afstemmen van de fysieke connectie voor de LogCollector, contact kan worden opgenomen. Als de fysieke connecties duidelijk zijn, kunnen de functionele afspraken gemaakt worden. Op 14 maart wordt duidelijk dat hier nog geen actie op is ondernomen.*

Al sinds augustus 2022 probeert de Kiesraad security logging in te richten, waarbij de log collector een vitale rol speelt. Hiertoe hebben Paragon, Logius (die de security monitoring in hun SOC zal operationaliseren) en de Kiesraad vanaf augustus een tweewekelijks overleg. Tot twee keer toe heeft Logius, in hun kwartaalplanning (Q3 2022 en Q1 2023), op basis van door Paragon aangeleverde informatie over de verwachte oplevering van de log collector, ruimte gereserveerd voor het aansluiten van de log collector op hun SIEM omgeving.

Tot en met het overleg van 14 maart 2023 is de boodschap vanuit Paragon consistent geweest dat er nog geen koppeling gerealiseerd kon worden, omdat de log collector nog niet gereed was. De opleverdatum voor de log collector was initieel oktober 2022. Dit is

later door Paragon verschoven naar december 2022, januari 2023 en maart 2023. Ook tijdens het overleg van 14 maart 2023, gaf Paragon aan dat er onvoldoende informatie is over de technische details voor een fysieke koppeling.

Op 15 maart 2023 koppelt Paragon terug tijdens een security en connectiviteitsoverleg dat de informatie er wel is, en stelt voor om technische experts bij elkaar te brengen. Dit gebeurt tijdens het volgende reguliere SOC overleg met Paragon, Logius en de Kiesraad, waar experts vanuit KPN bij aansluiten.

Dat de log collector niet tijdig opgeleverd is, en er nog geen koppeling met het SOC van Logius is gerealiseerd, valt de Kiesraad dus niet te verwijten. De oorzaak ligt volledig in het niet tijdig opleveren van de log collector door Paragon.

- *Langdurige oplevering van informatie die nodig is voor de implementatie van de infrastructuur. Zoals: informatie over Diginetwerk, IP reeksen, bepaling en registratie van domeinnamen, oplevering eherkenningsmakelaar, aanmelden Kiesraad bij KPN dienst sealing en signing, mail-server naam (t.b.v. Mail-relay), overeenkomst Kiesraad-RVIG i.v.m. BRP toegang test en pilot omgeving.*

Zoals in de reactie op bijlage 1 is aangegeven, is het ontbreken van deze informatie de reden voor de vertraging in het opleveren van de IT-infrastructuur.

Dat de genoemde informatie niet is verstrekt klopt ook niet. Ik merk het volgende op.

i. Informatie over Diginetwerk

Onduidelijk is welke informatie Paragon mist. Onderaannemer KPN is de beheerder van één van de koppelnetwerken binnen Diginetwerk. Bij KPN is meer informatie beschikbaar over Diginetwerk dan bij de Kiesraad.

ii. IP reeksen

IP reeksen zijn bedoeld voor allowlisting (security maatregel) op de productieomgeving. Deze zijn niet noodzakelijk voor oplevering – zoals ook gecommuniceerd met Paragon. Het IP adres waarmee de Kiesraad via Diginetwerk de DHV applicatie gaat benaderen is doorgegeven aan Paragon.

iii. Bepaling en registratie van domeinnamen

De binnen DHV te gebruiken domeinnamen voor aan het internet gekoppelde modules zijn al op 6 december 2022 naar Paragon gecommuniceerd (mail aan 5.1.2.e en 5.1.2.e). Op 18 januari 2023 is aan Paragon het IP-adres doorgegeven voor gebruik van de module-U binnen Diginetwerk (mail aan 5.1.2.e en 5.1.2.e). Onduidelijk is of Paragon nog andere domeinnamen mist.

iv. Oplevering e-herkenningsmakelaar

Over de rolverdeling en verdeling van verantwoordelijkheden bij het inrichten van de eHerkenningmakelaar verschillen de Kiesraad en Paragon van mening. Hierover vindt nog overleg plaats tussen beide partijen.

v. Aanmelden Kiesraad bij KPN dienst sealing en signing

De eSealing dienst is, zoals ook door Paragon is bevestigd, volledig voor rekening van Paragon. De Kiesraad is geen partij in het inregelen van deze dienstverlening.

vi. Mail-server naam (t.b.v. mail-relay)

Dit onderwerp is tussen partijen al lang geleden besproken en inmiddels afgehandeld.

Op dit moment staat er nog wel een vraag over welke delen van het DHV gebruik moeten maken van externe mailvoorziening t.b.v. authenticatie. Deze vraag ligt al geruime tijd bij Paragon, en niet bij de Kiesraad.

vii. BRP

De overleggen hierover lopen al vanaf augustus 2022, ook daarbij is Paragon betrokken. De documentatie m.b.t. BRP is al op 24 oktober 2022 gedeeld met Paragon.

Op 26 oktober 2022 is ook onderaannemer KPN aangehaakt vanuit Paragon op dit onderwerp.

Pas op 8 februari 2023 geeft Paragon aan gebruik te willen maken van een API voor de koppeling BRP (anders dan initieel beoogd).

5. Voorbeelden van gevallen waarin het gevraagde ontwerp buiten scope valt

Onder punt 5 van bijlage 2 noemt u enkele voorbeelden van gevallen waarin de Kiesraad vragen heeft gesteld die volgens Paragon betrekking zouden hebben op onderdelen die buiten de scope van het DHV zouden vallen.

Wat u met die voorbeelden wilt aantonen is mij niet duidelijk. De Kiesraad neemt aan dat het vragen naar het functioneren van het DHV, in relatie tot haar omgeving, geen tekortkoming van de zijde van de Kiesraad oplevert? Zeker niet gezien het beperkte aantal vragen dat u noemt onder punt 5.

Punt is verder dat zaken als het datamodel en het gebruik van de app voor 2FA van groot belang zijn voor het functioneren van het DHV, zodat de Kiesraad alle redenen heeft om naar dergelijke zaken te vragen.

6. Voorbeelden van niet-functioneel commentaar op documenten

Onder punt 6 van bijlage 2 noemt u enkele voorbeelden van commentaar van de Kiesraad dat niet functioneel zou zijn.

Nog los van het feit dat het merendeel van het commentaar dat u noemt naar het oordeel van de Kiesraad weldegelijk functioneel is, kan dit commentaar uiteraard niet op zich zelf worden beoordeeld. Het maakt onderdeel uit van honderden opmerkingen die business analisten van de Kiesraad de afgelopen maanden hebben gemaakt. Die opmerkingen zijn erop gericht geweest om Paragon in staat te stellen haar contractuele verplichtingen na te komen. Het beperkte aantal voorbeelden die u noemt maakt dat niet anders.

De Kiesraad – Toetsing projectdocumentatie DHV Managementsamenvatting

5.1.2.e

5.1.2.e

Getoetste documentatie is niet toereikend; minimaal 2 jaar projectvertraging is onvermijdelijk

- In het kader van de realisatie van het nieuwe Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (DHV) heeft Software Improvement Group (SIG) voor de Kiesraad twee door de leverancier opgeleverde documenten onafhankelijk getoetst: het Business Requirements Document (BRD) en het Functional Specification Document (FSD). Aanvullend zijn de aanbesteding van de Kiesraad en de aanbieding van de leverancier bestudeerd.
- Uitkomst is dat BRD en FSD noodzakelijke ingrediënten missen. Het ontbreekt met name aan (1) een verdieping van het gewenste gedrag van het DHV, (2) een uitwerking en invulling van non-functionele eisen en (3) traceerbaarheid van schermontwerpen en processtroomdiagrammen.
- Commentaren van de Kiesraad op BRD- en FSD-concepten raken aan de bovenstaande punten en zijn terecht. De dialoog over gewenste functionaliteit wordt veelal schriftelijk gevoerd en is niet bevorderlijk voor een wederzijds begrip van de benodigde DHV-functionaliteit.
- De problematiek omtrent BRD en FSD en bestudering van overige documenten duidt op een gebrek aan transparantie. Het is volstrekt onduidelijk hoe ver de realisatie is gevorderd en of men op de juiste weg is. Er zijn sterke indicaties dat de initiële ontwikkeling van het DHV zeker twee jaar zal vertragen. Een exactere schatting vergt nader onderzoek op o.a. de huidige staat van de software.
- Wij adviseren om de bevindingen met de leverancier te toetsen en om ontbrekende zaken te laten documenteren. Daarnaast is aanvullend inzicht van de leverancier nodig in de werkelijke voortgang op het gebied van ontwerpkeuzes, softwarerealisatie, hosting-inrichting en testing. Een eventuele voortzetting van het project vergt een aangepaste samenwerkingsvorm en mogelijk extra investeringen.

Uw projectteam

5.1.2.e [redacted]

5.1.2.e [redacted]

5.1.2.e [redacted]@sig.eu

5.1.2.e [redacted]

5.1.2.e [redacted]

5.1.2.e [redacted]@sig.eu

5.1.2.e [redacted]

5.1.2.e [redacted]

Hoe u in contact kunt komen met ons

www.softwareimprovementgroup.com

+31 (0) 20 314 09 53

.....
GETTING SOFTWARE RIGHT FOR A HEALTHIER DIGITAL WORLD

// SOFTWARE IMPROVEMENT GROUP

Nieuwsbericht voor website Kiesraad

Kiesraad ontbindt contract met leverancier nieuwe verkiezingssoftware

De Kiesraad heeft besloten om het contract met de leverancier van het digitaal hulpmiddel verkiezingen te ontbinden. Het bedrijf, Paragon Customer Communications, kon de eerste oplevering niet op tijd realiseren. De Kiesraad heeft er geen vertrouwen in dat het digitaal hulpmiddel verkiezingen op het afgesproken moment in september dit jaar kan worden geleverd.

Wim Kuijken, voorzitter Kiesraad: “We zijn als Kiesraad teleurgesteld. De ambitie was om de nieuwe software in gebruik te nemen bij de verkiezingen voor het Europees Parlement in juni 2024. De lat voor de eisen die we stellen aan de verkiezingssoftware ligt vanzelfsprekend hoog. De afgelopen periode is gebleken dat de leverancier niet tijdig en met voldoende kwaliteit de onderdelen van de programmatuur kan opleveren die op basis van de aanbestedingseisen en de overeenkomst verwacht mag worden. Om te voorkomen dat de Kiesraad in een situatie terecht komt van vertraging en mogelijk oplopende kosten hebben we besloten de overeenkomst met Paragon te ontbinden. We treden in overleg met Paragon over de wijze van terugbetaling van de voorschotbetalingen ter waarde van 6 miljoen euro. De Kiesraad is daarnaast van plan om de huidige verkiezingssoftware OSV2020 de komende jaren door middel van een Europese aanbesteding te continueren, actief te onderhouden en verder te ontwikkelen. Dat zorgt in ieder geval voor de benodigde continuïteit.”

Stapsgewijze ontwikkeling nieuwe software

De komende tijd evalueert de Kiesraad de aanbestedingsprocedure en de geleerde lessen uit het ontwikkelproces van het digitaal hulpmiddel. Tegelijkertijd start de Kiesraad in overleg met het ministerie van BZK, de VNG en de NVVB, met een meer stapsgewijze ontwikkeling van de nieuwe verkiezingssoftware. Dit betekent een geleidelijke aanpak waarin de Kiesraad samen met externe partijen de nieuwe verkiezingssoftware ontwikkelt en in beheer neemt. In het vervolgtraject zullen gemeenten ook nadrukkelijk betrokken worden. De plannen daarvoor worden de komende tijd uitgewerkt.

Contract Paragon

Op 13 mei 2022 sloot de Kiesraad een overeenkomst met Paragon voor de ontwikkeling van een nieuw digitaal hulpmiddel verkiezingen. Het contract met

Paragon had een looptijd van vijf jaar en kon drie keer met vijf jaar verlengd worden.

OSV2020

De bestaande verkiezingssoftware OSV2020 wordt sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 gebruikt en actief onderhouden. Voorafgaand aan iedere verkiezing worden de wettelijke eisen en de beveiliging van OSV2020 getoetst. De rapportages van deze toetsen worden altijd door de Kiesraad openbaar gemaakt. Ook voeren gemeenten na gebruik van OSV2020 steekproefsgewijs controles uit op de werking van deze software.

VERTROUWELIJK

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mevrouw mr.dr.s. H.G.J. Bruins Slot
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
Nederland

Onderwerp
Ambtsbericht beslissing beëindiging overeenkomst
Paragon

KIESRAAD

Datum
21 april 2023

Ons kenmerk
2023-0000217098

Inlichtingen

5.1.2.e

T 5.1.2.e

Uw kenmerk

Blad
1 van 3

Bezoekadres
Zurichtoren, 14 etage
Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag
Nederland

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
Nederland

Internetadres
www.kiesraad.nl

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Excellentie,

Op 23 februari jl. ontving ik van uw ministerie een verzoek om informatie te verschaffen over het besluit van de Kiesraad inzake de overeenkomst met Paragon omtrent de ontwikkeling van het Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen, waarmee uw ministerie de Tweede Kamer kan informeren.

Hieronder treft u de gevraagde informatie aan:

Overeenkomst met Paragon

Op 13 mei 2022 is de Kiesraad – na een zorgvuldige en uitgebreide Europese aanbestedingsprocedure samen met uw ministerie - een overeenkomst aangegaan met Paragon Customer Communications (Paragon) om te komen tot de ontwikkeling van een nieuw Digitaal Hulpmiddel Verkiezingen (DHV). Een centraal systeem dat als nieuw digitale hulpmiddel op termijn het huidige (decentrale) digitale hulpmiddel (OSV2020) zou moeten vervangen. Paragon zou volgens overeenkomst het nieuwe digitale hulpmiddel moeten leveren op 1 maart 2023. Na het sluiten van de overeenkomst heeft Paragon, met goedkeuring van de Kiesraad, het optiedossier (onderdeel van de overeenkomst) gelicht. Dit optiedossier biedt de mogelijkheid om in plaats van één oplevering, drie (deel-)opleveringen te realiseren.

Datum
21 april 2023

Kenmerk

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 3

Paragon kan niet leveren op fatale datum 11 april 2023

Daarmee is onderdeel van de overeenkomst dat Paragon op 11 april 2023 (fatale datum) een eerste deeloplevering van het nieuwe DHV aan de Kiesraad conform optiedossier oplevert. Op 20 maart jl. heeft Paragon formeel te kennen gegeven dat Paragon deze oplevering niet op 11 april 2023 zal realiseren. Daarbij heeft Paragon aangegeven een eerste oplevering te kunnen realiseren op 26 mei 2023, zij het met een beperktere omvang dan is overeengekomen. De Kiesraad acht het niet realistisch dat de overige vervolgoleveringen wel tijdig en volledig worden geleverd en dat de overeengekomen einddatum van 13 september a.s. door Paragon zal worden gehaald. In het licht van het algemene beeld van de voortgang van de realisatie van het project moet de Kiesraad concluderen dat interne planningen door de leverancier niet worden gehaald, op te leveren documenten onvolledig en van onvoldoende kwaliteit zijn en planningen voor de volgende deelopleveringen nog niet door Paragon zijn gegeven. De Kiesraad heeft deze zorg aan Paragon geuit. Paragon heeft deze zorg evenwel niet kunnen wegnemen. Aan de kant van de Kiesraad is naar vermogen en binnen de kaders van de overeenkomst alles gedaan om de samenwerking met Paragon succesvol te laten verlopen.

Belang van tijdig leveren

De levering van de software door Paragon is gericht op een ingebruikname bij de Europees Parlementsverkiezingen (juni 2024). De levering van de software binnen de hiertoe gestelde termijnen is dan ook van groot belang, aangezien na levering (en acceptatie) de uitrol van de nieuwe verkiezingssoftware aan gebruikers gaat plaatsvinden. Hiervoor is voldoende tijd nodig om de gebruikers te instrueren, op te leiden en te laten wennen aan de nieuwe software. Met oog op een goede en betrouwbare ketensamenwerking acht de Kiesraad het onwenselijk dat deze periode onder druk komt te staan ten nadele van de gebruikers.

Kiesraad heeft besloten tot ontbinden en opzeggen overeenkomst

De Kiesraad is teleurgesteld over de afgelopen periode en de prestaties van Paragon. De lat voor de eisen die we stellen aan de verkiezingssoftware ligt vanzelfsprekend hoog. Gezien het bovengenoemde heeft de Kiesraad op 3 april jl. besloten om te overwegen de overeenkomst met Paragon te ontbinden en op te zeggen per 11 april 2023 als Paragon dan niet conform optiedossier tot een eerste oplevering komt en een passende nieuwe planning laat zien. Nu 11 april verstreken is zonder oplevering heeft de Kiesraad op 17 april jl. besloten tot daadwerkelijke ontbinding en opzegging van de overeenkomst. Externe communicatie over het besluit wordt voorbereid en vindt naar verwachting spoedig

Datum
21 april 2023

Kenmerk

Onderdeel
Kiesraad

Blad
3 van 3

na dit besluit plaats. De Kiesraad wil niet terecht komen in een situatie van vertraging en mogelijk oplopende kosten. De Kiesraad zal in overleg treden met Paragon over de wijze van terugbetaling van de voorschotbetalingen á 6 miljoen euro die tot op heden zijn gedaan om zo tot een finale afrekening te komen.

Hoe verder

De komende periode evalueert de Kiesraad de aanbestedingsprocedure en de geleerde lessen uit het ontwikkelproces van het digitaal hulpmiddel. Hierin wordt samengewerkt met de collega's van uw ministerie. Daarnaast start de Kiesraad de komende periode – in goed overleg met uw ministerie, de VNG en NVVB - een ontwikkeltraject waarin de Kiesraad, samen met externe partijen, stapsgewijs toewerkt naar nieuwe verkiezingssoftware. In het vervolgtraject zullen gemeenten ook nadrukkelijk betrokken worden. Deze plannen worden momenteel uitgewerkt onder verantwoordelijkheid van de Kiesraad.

Gezien het belang van het beschikbaar hebben van ondersteunende verkiezingssoftware bij verkiezingen is de Kiesraad daarnaast voornemens om de huidige verkiezingssoftware (OSV 2020) de komende jaren bij Europese aanbesteding te continueren en actief te onderhouden en verder te ontwikkelen. OSV2020 wordt sinds de Tweede Kamerverkiezingen 2021 gebruikt, actief onderhouden en voorafgaand aan iedere verkiezing worden de wettelijke eisen en de beveiliging van OSV2020 getoetst. De rapportages van deze toetsen worden altijd door de Kiesraad openbaar gemaakt. Ook voeren gemeenten na gebruik van OSV2020 steekproefsgewijs controles uit op de werking van OSV2020.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

5.1.2.e

W.J Kuijken
Voorzitter Kiesraad